

TRANSPORT VOSITASINING TEXNIK HOLATI MASALALARIGA YECHIM TOPIISH USULLARI

Mamadaliyev O'tkirjon

Farg'ona viloyati, Dang'ara tumani 1-son kasb-hunar maktabi,

Annotatsiya: *Ushbu maqolada transport vositalarining texnik holatining asosiy masalalari hisoblangan texnik diagnostika, texnik genetika va texnik prognoz masalari transport vositasining texnik holatini aniqlash hamda buzilish va nosozliklar bilan bog'liq vaziyatlarni hal etishning samarali vositasi sifatida tahlil etilgan.*

Annotation: *In this article, technical diagnostics, technical genetics and technical forecasting, which are the main issues of the technical condition of vehicles, are analyzed as an effective means of determining the technical condition of the vehicle and solving situations related to breakdowns and malfunctions.*

Аннотация: *В данной статье техническая диагностика, техническая генетика и техническое прогнозирование, являющиеся основными вопросами технического состояния автомобилей, анализируются как эффективное средство определения технического состояния автомобиля и решения ситуаций, связанных с поломками и неисправностями.*

Kalit so'zlar: *texnik holat, texnik diagnostika, texnik prognoz, texnik genetika, transport vositasi, avtomobil, samaradorlik ko'rsatkichi, yo'l-transport hodisasi, texnik xizmat ko'rsatish.*

Key words: *technical condition, technical diagnosis, technical forecast, technical genetics, vehicle, car, performance indicator, traffic accident, technical service.*

Ключевые слова: *техническое состояние, технический диагноз, технический прогноз, техническая генетика, транспортное средство, автомобиль, показатель эффективности, дорожно-транспортное происшествие, техническая служба.*

Avtotransport korxonalarida transport vositalarining texnik holati ularning harakat xavfsizligini ta'minlashdagi o'рни va xizmat ko'rsatish madaniyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Transport vositalarining texnik holatiga esa o'z navbatida ularga ko'rsatilayotgan texnik xizmatning sifati, demak bu xizmatlarni amalga oshirayotgan ishlab chiqarish texnik bazaning mavjudligi katta rol o'ynaydi.

ISHNING BAJARISH DAVOMIDA OLINGAN NATIJALAR:

1. Bozor iqtisodiyoti sharoitida xususiy transport xizmatiga bo'lgan talab va taklif qonuniyati ishlab chiqildi.

2. Jizzax shahrida faoliyat ko'rsatayotgan xususiy transport korxonalariga qarashli avtomobillarning texnik holatini ta'minlash bo'yicha ma'lumotlar to'plandi.

3. Xususiy transport korxonalarini loyihalash uchun texnologik hisobni bajarishga Microsoft Excel matn redaktorida elektron dastur yaratildi.

Ob'ektning texnik holatini aniqlashdagi masalalar quyidagilardan iborat:

- ☒ texnik diagnostika masalalari;
- ☒ texnik prognoz - oldindan aytib berish masalalari;
- ☒ texnik genetika – kelib chiqish masalalari.

Agar texnik diagnostikaning vazifasi joriy vaqt ichida ob'ekt texnik holatini aniqlash, texnik prognozning vazifasi esa kelajakda kutiladigan ob'ekt texnik holatini va o'tkaziladigan texnik ta'sir yoki diagnostika davriyligini oldindan aytib berish bo'lsa, texnik genetikaning vazifasi ob'ektning avvalgi vaqtdagi texnik holatini aniqlashdan iborat (masalan, ob'ektning avariya oldi holati).

Texnik holatni prognoz qilish – transport vositasi texnik holatini kelgusi vaqt oralig'i uchun berilgan ehtimollik bilan aniqlash. Prognozda ob'ektning Hozir boshlanadigan holatlari rivojining ehtimoliy yo'llari aniqlanadi.

Transport vositasining zamonaviy rivojlanish bosqichida har bir transport vositasining texnik holatini alohida prognozlash lozim. Ekspluatatsiya jarayonida o'tkaziladigan prognozlash har bir transport vositasining o'ziga xos shartlari va ekspluatatsiya xususiyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Bu masalalarning yechimlari transport vositasiga profilaktik xizmat ko'rsatishni rejalashtirish va o'tkazish, yurilgan yo'l bo'yicha emas, real texnik holat bo'yicha qo'llanishi kerak.

Yechish usullari bo'yicha texnik prognoz texnik genetika bilan chambarchas bog'liq. Texnik genetika – bu transport vositasi texnik holatini berilgan ehtimollik bilan o'tgan vaqt intervali uchun aniqlash. Yo'l-transport hodisalarini (YTH) tekshirish, kafolat ekspluatatsiyasi davrida yuzaga keladigan buzilishlar bilan bog'liq bo'lgan da'vogarlik ishlari olib borish yoki tadqiq masalalarini hal qilishda texnik genetikaga zarurat tug'iladi. Bunday hollarda transport vositasining hozirgi vaqtdagi texnik holati bundan birmuncha oldingi, buzilish yoki YTH sabablari vujudga kelishi natijasidagi holatidan farq qiladi.

Diagnostikalash masalalarini echish usullarini prognoz qilish masalalariga mexanik qo'llash mumkin emas. Diagnostikalashda model bo'lib ob'ektning hozirgi vaqtdagi tavsifi xizmat qilsa, prognozda model ob'ektning texnik xarakteristikalari vaqt bo'yicha o'zgarishini tavsiflaydi (masofaning o'zgarishi bilan).

Transport vositasi texnik holatining o'zgarishi jarayonida diagnostikalash natijasi bitta nuqtani ifodalaydi.

Texnik diagnostikalash va bashorat bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Davriy (yoki uzluksiz) diagnostikalashning natijalari transport vositasi texnik holatining vaqt davomida o'zgarishini tavsiflaydi (masofaning o'zgarishi bilan) va prognozlash uchun foydalaniladi.

Prognozning vazifasi ob'ekt parametrlarining bo'lajak qiymatlarini berilgan ishonchlilik bilan aniqlab, ob'ektning diagnostika o'tkazilganidan keyin erishadigan texnik holatini tavsiflashdan iborat.

Transport vositalari ekspluatatsiya sharoitlarining har xilligi, prognoz ob'ektiga ta'sir etuvchi tasodifiy omillarning borligi tufayli, ob'ekt texnik holatini tavsiflaydigan parametrlar o'zgarishining diagnostikasi tasodifiy xarakterga ega. Bir turli va bir rusumli diagnostikalash

ob'ektlarining xususiyatlari har xil tezlik bilan o'zgaradi. Texnik holat parametrlari o'zgarishining tasodifiy xarakteri parametrlar chegaraviy qiymatlariga erishguncha yurilgan yo'llar har xil bo'lishiga olib keladi.

Diagnostika vazifasini bajarishda ikkita yondashish mavjud:

Birinchi yondashish har xil masofalarga taalluqli texnik holat parametrlari qiymatlariga statistik ishlov berish va tahlilga asoslanadi. Bunda parametrlar qiymatlari transport vositalari guruhining ma'lum sharoitlarida (nazorat osti) ekspluatatsiya qilib, to'planadi. Sinovlar natijalari bo'yicha yurilgan yo'l va texnik holat parametrining qandaydir qiymatiga erishish ehtimolligi o'rtasidagi bog'liqlik turini aniqlash mumkin. Bu usulni qo'llaganda ehtimollik nazariyasi matematik apparatidan foydalaniladi.

Ikkinchi yondashish muayyan bashorat ob'ektlarining texnik holatini belgilaydigan parametrlar o'zgarishi qonuniyatlarini aniqlashdan iborat. Bu holda parametrlar bevosita o'lchanadi va ob'ekt o'zgarishining tendensiyalari aniqlanadi. Bunday bashoratning asosiy maqsadi – ob'ektning qoldiq resursini aniqlashdan iborat.

XULOSA

Maqolada bajarilgan tadqiqot ishlari bo'yicha quyidacha xulosa qilish va takliflar kiritish mumkin:

Xususiy transport xizmatining narxi kam va tashkiliy jihatdan tezkor bo'lishiga qaramay, shahardagi korxonalar tassarufidagi transport vositalarining texnik holati va uning nazorati hali talab darajasida emas. Bozordagi raqobatda ustun kelish uchun ularning oldida xizmat madaniyatini oshirish, transport vositalarini yangilash, ularning va haydovchilarni kundalik nazoratini yaxshilash, texnik xizmat ko'rsatish bazalarini yaratish kabi muammolarni hal qilish turubdi.

Transport xizmatini ko'rsatayotgan har-bir o'rta kichik biznes sub'ekti, zamonaviy talabalarga javob beradigan ishlab chiqarish texnik bazasiga, transport vositalarini kunlik nazoratini amalga oshiruvchi darvoza punktiga, haydovchilarni fiziologik holatini kunlik nazoratini amalga oshiruvchi tibbiy punkti to'g'risida takliflar berildi.

Xususiy transport tizimining nufuzini ko'rsatish, aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish uchun kamchiliklarni kamaytirish yo'lida izlanish, buning uchun xususiy transport sohiblarni huquqiy himoyasini ko'chaytirish, transport tarkibini yangilash va transport xizmati madaniyatini ko'tarish, transport xizmatini muvofiqlashtirish va markazlashtirish borasida joylarda transport xizmatlari uchun buyurtma qabul qiluvchi dispetcherlik punktlarini tashkil qilish bo'yicha taklif berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Автомобил транспорт корхоналари бўйича солиштирма капитал маблағларнинг меъёрлари. -М,: РСФСР Автотраспорт вазирлиги ИТММБ, 1985 й. - 118 б.
2. Автомобил транспорти корхоналари учун технологик лойиҳалашнинг умумиттифоқ меъёрлари, (ОНТП 01-86), -М: РСФСР Автотраспорт вазирлиги ИТММБ, 1986 й. - 129 б.
3. Автомобил транспорти корхоналари учун технологик лойиҳалашнинг умумиттифоқ меъёрлари, (ОНТП 01-91), -М: Гипроавтотранс, 1991 й. - 184
4. Кузнецов Е.С. «Автомобилларнинг техник эксплуатацияси ривожининг илмий-техникавий тараққиётининг ва истиқболининг йўналишлари» -М.: МАДИ, 1987. -90 б.
5. Бегматов, Б. Я. (2020). Техника олий таълим муассасаларида талаба амалиёти тадқиқи. *Academic research in educational sciences*, (3).
6. Бегматов, Б., Ҳаққулов, Б., & Ҳаққулов, К. (2020). Транспорт воситаларини синаш усуллари таҳлили. *Academic research in educational sciences*, (3).
7. Бегматов, Б. Я., & Ҳаққулов, Б. А. (2020). Кафолат даврида автомобилларнинг техник ҳолатини текшириш. *Academic research in educational sciences*, (3).
8. Адилов, О. К., Кулмурадов, Д. И., & Бегматов, Б. Я. (2014). Переходные характеристики машины при скачкообразном повороте рулевого колеса. *Молодой ученый*, (20), 101-104.
9. Нуруллаев, У. А., & Умиров, И. И. У. (2020). Создание программных средств автоматизированной информационной системы транспортных предприятий. *Academic research in educational sciences*, (1).
10. Адилов, А. К., Сувонкулов, Ш. А., Кулмурадов, Д. И., Умиров, И. И., & Бойжигитова, И. А. (2019). Причины изменения технического состояния автомобиля. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (1-2), 116- 118 с